

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم

بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical	تاریخی
------------	--------

لیکوال: سید محمد فضل الله بخاري
ژباړن: زاهد خلیلي
۰۹ دسمبر ۲۰۱۴

لومړی نړیواله جگړه

(د انساني تاریخ د لومړی وحشي جگړې له عبرته ډک تاریخ)

۱۵

د ۱۹۱۷ ز کال د جگړې حالات

دا د سختو او خونړیو جگړو کال وه؛ خو ددې سره د سولې لپاره هم کوښښونه پیل شوي وه، مگر یوه خوا هم د جگړې د بندولو لپاره چمتو نه وه، مرکزي قوتونو د سولې لپاره خپل شرایط نه وړاندې کول، بلخوا د متحدو هیوادو لخوا داسې شرطونه وړاندې کیدل، چې د منلو وړ نه ول، چې یو په کې د استریا-هنګري د مشترک سلطنت د ویشلو شرط وه.

په همدې کال په روسیه کې بلشویکي انقلاب رامنځته شو، چې روسي جگړه ورسره کمزوري شوه، د مرکزي قوتونو دوست هیواد بلغاریي ماته خورلې وه، د ترکی جبهې حالات هم ابتر ول، ترکی فوځ د بغداد نه شاته ولاړ او یروشلم (بیت المقدس) د دښمن لاس ته ورغی.

په همدې کال د اپریل په ۶ د امریکا متحده ایالاتو د جرمني پر ضد د جگړې اعلان وکړ، په دې سره متحد قوتونه نور هم پیاوړي شول، امریکا د مرکزي هیوادونو د بحري سوداګرۍ د پای ته رسولو لپاره اقدامات وکړل او هم یې د مرکزي قوتونو سوداګرۍ ته، چې د نورو هیوادونو سره یې کوله، د پای ټکی کینود.

په مقابل کې یې جرمني د انگلستان د بحري سوداګرۍ د مخنیوي لپاره جگړه پیل کړه، په دې جگړه کې جرمني بریالی وه؛ خو اصلي موخې یې ترلاسه نکړې.

□□□□ □□□□ □□ □□□□ □□□□□□

د ۱۹۱۷ ز کال په دوران کې هم په ټولو جبهو کې جگړه په زور او شور کې روانه وه او د انسانیت قتل عام روان وه، د برلاسی جگړې د انسان شکل بدرنگ کړی وه، قومونو ته جگړه کونکي ښه او ستر اشخاص ښکاریدل، د امریکې ولسمشر ویلسن چې تېر کال یې د سولې لپاره هلې ځلې کولې، اوس یې د جگړې په ډګر کې قدم کینود. دا کال د شدت او سختی کال وه، د ټولو جبهو سره سره هوایي جبهې هم ښې فعالې وې، د بحري برلاستیا لپاره هلې ځلې اوج ته رسیدلې وې او په مستعمرو کې قتل و غارت ښه په کش کې روان وه.

□□□□ □□□□□□

په لويديزه جبهه کې يو بدلون تر سترگو کيږي، هغه دا چې د جنرال جوفر پر ځای جنرال نيوييل ټاکل شوی وه، هغه تقاعد شوی وه، جنرال نيوييل غوښتل، چې خپلې موخي بايد د سترو کونښنونو له لارې ترلاسه کړي؛ خو جنرال جوفر بيا برعکس نظر درلود، جنرال نيوييل غوښتل، چې يوه ستره حمله پلان شي، تر څو خپل دښمن له سيمې څخه وباسي. ددې موخي د ترلاسه کولو لپاره فرانسوي فوځ په ۱۹۱۷ ز کال کې د انزن د سيند په غاړه د حملې لپاره يو ستر پلان جوړ کړ، انگليسي فوځ د فرانسوي فوځ سره مرسته وکړه او د کواريس له لارې يې په جرمني فوځ باندې حمله وکړه.

□□□□ □□□□□ □□□□ □

د جنرال نيوييل د پلان جوړولو په وخت کې، د يوه پټ تړون له مخې انگليسي لومړي وزير د خپل فوځ مشر جنرال هيگ د جنرال نيوييل د لاس لاندې مقرر کړ، ددې کار څخه جنرال هيگ ناخبره وه. بلخوا د جنرال نيوييل پلان د جنرال پيټين لخوا رد کړل شو، د انزن د دويمې جگړې پېل د اپريل په ۱۶ وشو، د جنرال مينگن او اوليوير فوځ په ميرانې سره حمله وکړه؛ خو د جرمني فوځ يې د حملې ښه ځواب ورکړ. د فرانسې لخوا ټانکونه هم استعمال شول، مخکې د ورځ په جگړه کې هم ټانکونه استعمال شوي وه، دلته جرمني فوځ د فرانسې د ټانکونو ښه ځواب ورکړ، د جگړې په لومړۍ ورځ يې ۲۰۰ ټانکونه ور ويجاړ کړل؛ خو د فرانسوي فوځ لخوا حملې روانې وې.

په دا بله ورځ فرانسوي فوځ ۲.۵ ميله مخکې لاړه او جرمني فوځ د خپلې مشهورې دفاعي کرښې (هيډن برگ) نه په خپله خوښه شا تگ وکړ، فرانسوي فوځ د مال ميسن کلا ونيوله، په همدې ورځ جرمني توپ خانې ته ډېر زيان واوښت، د مۍ په ۲۹ جنرال پيټين د فرانسې د فوځ مشر وټاکل شو. د انزن په دې دويمه جگړه کې فرانسوي فوځ ته زيات زيان واوښت، د زيان په شمېره کې اختلاف موجود دی، د فرانسې د دولت د شمېر له مخې ۹۶۰۰۰ تنو څخه زيات فوځيان يې وژل شوي دي، ۱۵۰۰۰۰ تنه شاوخوا جرمني فوځ وژل شوی دی.

□□□□ □□□□□ □□□□ □

جنرال هيگ ددې لپاره چې جرمني فوځ بوخت وساتي، د پاريس جگړه يې پېل کړه، ۱۰ ورځې پرلپسې بمبار وه، د لسو ورځو وروسته جگړه پېل شوه، د جولايي په ۳۱ مخکې تگ پېل شو. د همدې ورځې په ماښام سخت اورښت پېل شو، چې ۱۴ ورځې يې دوام وکړ؛ خو بيا هم فرانسوي فوځ جرمني فوځ بوخت ساتلی وه، د اگست په ۱۶ بيا جگړه پېل شوه، د لينگ مارک د جگړې وروسته يو ځل بيا موسم خراب شو، د جگړې په ډگر کې په کاريدونکي وسله په ډېر مشکل سره راوړل کيده، څو کچرې او انسانان په اوبو کې ډوب شول. جنرال پلمر د پاريس د نيولو پلان جوړ کړی وه، دا د هغه خوشبختي وه، چې د لږ باران په وريدو کې يې هم مخکې تگ کولای شو، د ۲۰ سپتمبر نه د ۲۵ پورې او د ۲۶ سپتمبر نه د اکتوبر د ۳ جگړې د وړيو په موجوديت کې وشوې.

بله جگړه د اکتوبر د ۲۶ څخه تر د نومبر د ۶ پورې په پرلپسې ډول روانه وه، چې په دې جگړه کې د هيچنډيل کلي فتحه شو، د همدې نوم له وجې د پاريس دريمې جگړې ته د هيچنډيل جگړه هم ويل کيږي. په دې جگړه کې ۲۴۰۰۰۰ تنه انگليسي او تقريباً همدومره جرمني فوځ ووژل شو او ۳۷۰۰۰۰ تنه اسير شول.

□□□□ □□□□□□□□ □

جنرال هيگ د نومبر په ۲۰ د ۵۰۰ ټانکونو سره حمله وکړه، په لومړيو کې بريالی وه، څو ورځې قوي جگړې روانه وه، د جرمني د فوځ د قوي ځوابي حملو په پايله کې انگليسي فوځ شا تگ ته اړ شو، جرمني فوځ وکولای شول، چې د دېنمن فوځ بېرته پخواني ځای ته په شا کړي. په دې جگړه کې ۴۳۰۰۰ تنه انگليسي فوځ ووژل شو، ۶۰۰۰ تنه يې اسير شول، ۳۰۰۰۰ تنه جرمني فوځ ووژل شو او ۱۱۰۰۰ تنه يې اسير شول، انگليسي فوځ وکولای شول، چې د جرمني فوځ نه ۱۳۸ ټوپکي ونيسي؛ خو جرمني فوځ د انگليسي فوځ نه ۱۵۸ ټوپکي ونيولي، انگليسي جنرال هيگ د سختو نيوکو سره مخ وه.

(□□□□□□) □□□□ □□□□□□□□

جنرال پېټين يو ځل بيا خپل فوځ منظم کړ، غوښتل يې په دېنمن باندې يوه قوي حمله وکړي، هغه په دېنمن فوځ باندې مسلسل حملې پېل کړې. د اگست په ۲۰ د ورډن په سيمه کې لومړۍ حمله وشوه، دېنمن يې شا تگ ته اړ کړ، د اکتوبر په ۲۳ يې بله حمله وکړه، په دې جگړه کې د فرانسې لسم فوځ په جرمني فوځ باندې يوه قوي حمله وکړه، چې د ملاميسن کلا يې بېرته ونيوله. دا دومره ستړې جگړې نه وې او نه هم دېنمن دې جگړو ته کوم ارزښت ورکړ؛ خو د فرانسوي فوځ مورال يې لوړ کړ.

□□□□ □□□□□□

د جنرال بروسيلوف د قوي او ښو حملو باوجود د روسي فوځ مورال ټيټ وه، اقتصاد په بشپړ ډول خراب شوی وه، د فوځ سره يې کالې (لباس) او بوتان نه ول، د خوراکي توکو په رسولو کې يې ستونزه درلوده، د فوځ د مړينې په شمېر کې زياتوالی راغلی وه، عامو خلکو فکر کاوه، چې د فوځ مشران د خپل فوځ په کيسه کې نه دي او د هغوی ژوند ته ارزښت نه ورکوي.

حالات خراب ول، د اصلاحاتو سره مخالفت کيده، روسي عوامو همدا غږ پورته کاوه، چې (سوله او ډوډۍ)، فساد او بغاوتونه پېل شوي وه، په پتروگراد کې د مارچ په ۱۲ يو ستر پاڅون وشو او درې ورځې وروسته يې تزار دويم نيکولای د واک څخه لرې کړ.

د سوسيالست اليگزنډر کرنسکي په مشرۍ يو موقت حکومت رامنځته شو.

جرمني فوځ نه غوښتل، چې په دې وخت په روسيې باندې حمله وکړي؛ ځکه هسې نه چې يوه ویده شوې جبهه بيا راويښه نشي.

په همدې وخت کې په ناڅاپي ډول سويتزرلينډ ته تبعيد شوي بلشويکي مشران لنين او سرېهمر د ريل گاډي په واسطه روسيې ته راوستل شول.

جنرال بروسيلوف ته وويل شول، چې د ليمبرگ په جبهه کې يوه نوي حمله پېل کړي، د جولايي په لومړۍ نيټه يې استريا په پاتې فوځ باندې حمله وکړه، ددې جگړې په پايله کې روسي فوځ ۳۰ ميله مخکې تگ وکړ او د دېنمن د سيمو فتحه کول يې پېل کړل.

په همدې وخت د جرمني لخوا يوه قوي حمله وشوه، چې روسي فوځ يې بېرته گلېشيا ته وشړه، په دې ډول ټوله حمله هسې بې گټې ثابته شوه، دا هم بايد وويل شي، چې دا په لومړۍ نړيواله جگړه کې د روسيې وروستۍ حمله وه. جنرال هيډن برگ او ليونروف فکر کاوه، چې په يوه قوي حمله کې به د کرنسکي حکومت پای ته ورسوي او روسيه به د جگړې څخه وباسي، د همدې موخې لپاره د سپتمبر په لومړۍ نيټه د جرمني اتم فوځ يوه قوي حمله وکړه او دوه ورځې وروسته يې د ريچا بنار ونيوه، د نومبر په ۶-۷ د کرنسکي حکومت له منځه ولاړ او لنين په پتروگراد کې واکمن شو.

په دا بله ورځ نوي حکومت د سولې تړون لاسليک کړ، په تړون کې د شرطونو د ذکر کولو لپاره روسيې ليون تروتسکي خپل نمائنده وټاکه.

د جرمني لخوا جنرال ميکس هوفمين د ۱۹۱۸ ز کال د فبرورۍ په ۱۰ نيټه اعلان وکړ، چې روسيه د جرمني د سولې شرائط نه مني، جرمني د غصې په حالات کې د فبرورۍ په ۱۸ د روسيې په پوله باندې جگړه پيل کړه، په شمال کې يې دوينسک او په جنوب کې يې ليوټسک ونيول.

جرمني فوځ په روسيې کې ډېر مخکې لاړه، کولای يې شول، چې پتروگراد هم ونيسي؛ خو اخر د مارچ په ۳ د بريست-ليوټسک د سولې تړون لاسليک شو، دواړو خواوو پرې د سولې لاسليک وکړ، ددې تړون له مخې جرمني د روسيې په زياتو سيمو باندې ولکه درلوده.

نور بيا